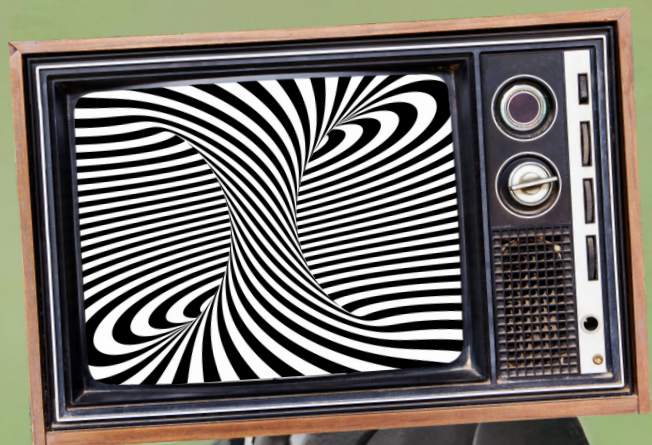

uzor

Udruženje za odgovorni i održivi razvoj

Građanska država sa huškačkom retorikom

Dobra argumentacija i narativi o stranom uticaju u Crnoj Gori

Izdavač:

Udruženje za odgovorni i održivi razvoj (UZOR)

Za izdavača:

Danko Jokanović

Autori:

dr Balša Lubarda
mr Danilo Burzanović

Dizajn:

Aleksandra Milaković

MAJ 2025

Sažetak (Executive Summary):

Ovaj narativni izvještaj se bavi mehanizmima političke polarizacije i govora mržnje u Crnoj Gori, s fokusom na retoričke strategije koje produbljuju društvene podjele, posebno kroz manipulaciju nacionalnim identitetima i stranih uticaja. Polazeći od premise da demokratija nije prostor bez konflikta, već forma u kojoj se sukobi ideja rješavaju argumentima, izvještaj problematizuje načine na koje se neslaganje transformiše u antagonizam, demonizaciju političkog protivnika i radikalizaciju javnog diskursa.

Analizom sedam konkretnih primjera „loše argumentacije“, autori pokazuju kako se kroz frejmove poput „lažne nacije“, „stranih agenata“ ili „izdajnika“ konstruiraju neprijateljske slike koje otežavaju racionalnu debatu i podstiču isključivost. Poseban akcenat stavljen je na koncept „piramide mržnje“, koja ilustrativno pokazuje kako retorička eskalacija može dovesti do društvene normalizacije diskriminacije i, u krajnjem, političkog nasilja. U tom okviru, analiziraju se i obrasci poput „klizavog terena“, koji služe da bez činjeničnih osnova povežu pojedine političke stavove sa ekstremnim ishodima, čime se opravdava isključivanje čitavih grupa iz legitimnog javnog prostora.

Izvještaj zaključuje da je ključni problem nepostojanje jasnih standarda dobre argumentacije, zbog čega politički govor često funkcioniše kroz logičke greške, dvostruke aršine i emocionalne manipulacije. Umjesto razmjene argumenata, dominira etiketiranje i moralno svrstavanje. Preporuke izvještaja usmjerene su na unapređenje medijske pismenosti, normativnu reformu javnog diskursa i razvoj institucionalnih mehanizama za prepoznavanje i suzbijanje govora mržnje, uz očuvanje slobode izražavanja i političkog neslaganja kao osnovnih demokratskih vrijednosti.

Sadržaj:

Uvodna riječ	04
Piramida uvrede? Kratko o metodu	07
Empirijski nalazi i interpretacija	10
3.1 Crnogorci kao lažna nacija	10
3.2 "Srbi su nelojalni građani države"	12
3.3 Hrvatska manjina i hrvatska država kao nasljednici NDH	14
3.4 Bošnjaci i vjerski ekstremizam	16
3.5 Albanci kao geopolitička prijetnja	18
3.6 NVO kao faktor stranog uticaja	20
3.7 Nativizam i demografski strah	22
Preporuke	24

Uvod

Nasuprot idealu odlučivanja kroz konsenzus i jednoglasje, demokratija nije odsustvo sukoba. Neslaganje je, dakle, srž demokratije, a ne anomalija koju treba iskorijeniti. Još od antičke Atine, politička arena je bila prostor sučeljavanja suprotstavljenih ideja, gdje se argumentima, a ne silom, oblikuju odluke. Međutim, akteri u političkoj areni – a to su svi građani/ke jednog društva, nemaju jednaku moć da svoje argumente nametnu u javnosti. Drugim riječima, ne živimo baš na “slobodnom tržištu ideja”¹, gdje svaki pojedinac ili kolektiv može iznijeti svoje ideje koje će se kasnije slobodno ocjenjivati od strane drugih, racionalnih aktera. U eri lažnih vijesti, spina i frejma, važno je razumjeti kako jedan argument može da podijeli društvo ali i vraćati se na normativne pretpostavke “dobrog argumenta”².

Dakle, kada se neslaganje transformiše u nepomirljivu podjelu i demonizaciju političkog protivnika, tada se narušava sama suština demokratskog procesa. Polarizacija označava trend u kojem se gubi kapacitet za postizanje dogovora sa suprotnom stranom³. Umjesto da bude sagovornik, politički protivnik se prikazuje kao neprijatelj kog treba savladati i/li čak izopštiti. U tom okviru, javni govor postaje crno-bijeli ili tzv. “Manihejski”⁴ – svaka izjava se tumači kao da je za ili protiv „nas“, bez prostora za nijanse ili razumijevanje. Politika tako postaje borba između dobra i zla, u kome je prostor za kompromis nemoguć zato što iziskuje “pakt sa đavolom”, odnosno odbacivanje osnovnih sopstvenih moralnih načela. Fokus se premješta sa razmjene argumenata na unaprijed određeno isključivanje onih koji imaju drugačije stavove iz legitimnog javnog dijaloga.

¹ Ingber, S. (1984). The marketplace of ideas: a legitimizing myth. Duke LJ, 1.

² Walton, D. N. (1990). What is reasoning? What is an argument? The Journal of Philosophy, 87(8), 399-419.

³ Tucker, J. A., Guess, A., Barbera, P., Vaccari, C., Siegel, A., Sanovich, S., ... & Nyhan, B. (2018). "Social media, political polarization, and political disinformation: A review of the scientific literature." Political Polarization and Democracy.

⁴ Mudde, C. (2017). Populism: An ideational approach (Vol. 27). Kaltwasser, C. R., Taggart, P. A., Espejo, P. O., & Ostiguy, P. (Eds.). (2017). The Oxford Handbook of Populism. Oxford University Press.

Vremenom, ovakva retorika može dovesti do radikalizacije, sekuritizacije⁵ i konačno, porasta političkog nasilja⁶.

U takvom kontekstu, strani uticaj često igra ključnu ulogu u produbljivanju polarizacije. Strani uticaj nije moguće potpuno suzbiti – vrlo često, to nije ni poželjno. Međutim, politički akteri (najčešće države), vođeni geopolitičkim interesima, koriste sofisticirane strategije medijske manipulacije kako bi pojačali podjele u društvu. Primjer za to je ruska upotreba dezinformacija u političkim procesima širom Evrope, ali i SAD-a, gdje su društvene mreže postale ključni alat za širenje polarizujućih narativa. U Crnoj Gori, narativi o „tradicionalnim vrijednostima“ ili „izdajnicima nacije“ često se preklapaju sa strateškim interesima međunarodnih aktera, bilo sa Istoka ili Zapada.

Pored stranog uticaja, ključnu ulogu u jačanju polarizacije ima i način na koji se političke poruke oblikuju – tzv. „frejmovanje“⁷. Političari i mediji često koriste selektivno prikazivanje činjenica kako bi usmjerili emocije publike u željenom pravcu. Na primjer, dok će jedna strana proteste protiv vlasti nazivati „građanskim otporom“, druga će ih opisivati kao „državni udar“. Slično tome, isti politički čin može biti prikazan kao „patriotski gest“ ili „akt veleizdaje“, zavisno od toga ko ga tumači. Ovakva strategija ne samo da cementira postojeće podjele, već i onemogućava bilo kakvu suštinsku debatu.

Dvostruki standardi u političkoj komunikaciji dodatno komplikuju situaciju. Kada politički akteri osuđuju polarizujući govor protiv sebe, ali ga istovremeno koriste protiv svojih protivnika, dolazi do erozije povjerenja u javni diskurs. U Crnoj Gori, recimo, politički lideri često optužuju protivnike za širenje mržnje, dok istovremeno koriste identične retoričke strategije za diskreditaciju neistomišljenika. Ovakvi obrasci nisu ograničeni samo na Crnu Goru, pa ni region – neke od na papiru najrazvijenijih demokratija, npr. SAD, pate za uspostavljanjem argumentacionih standarda: izjave identičnog sadržaja mogu

⁵ Balzacq, T., Léonard, S., & Ruzicka, J. (2016). 'Securitization' revisited: Theory and cases. *International relations*, 30(4), 494-531.

⁶ Političko nasilje nije isključivo fizičke prirode, već podrazumijeva i ostale vidove strukturalnog pritiska (oduzimanje ili ograničavanje građanskih prava, ekonomsko obespravljanje itd.).

⁷ Lakoff, G. (2004). *Don't Think of an Elephant! Know Your Values and Frame the Debate*. Chelsea Green Publishing.

biti tretirane kao legitimne ili opasne, zavisno od toga ko ih izgovara.

Nerazumijevanje standarda dobre argumentacije u javnom prostoru jedan je od glavnih uzroka problema u politici, a nerijetko i u društvu. Upravo zbog toga politika često dobija negativan prizvuk – percipira se kao sfera u kojoj dominiraju neiskrenost i dvostruki aršini. Crnogorski politički kontekst posebno je ilustrativan u tom pogledu: u proteklih pet godina gotovo svi relevantni politički akteri, bez obzira na ideološku pripadnost, pozivali su na proteste u ime odbrane temeljnih društvenih vrijednosti i ljudskih prava. Međutim, ti pozivi često su bili praćeni retorikom koja je dijelove društva ili čitave društvene grupe etiketirala na uvredljiv način. U ovom izvještaju nećemo se baviti ideološkim kvalifikacijama, poput toga da je neko „fašista“ ili „komunista“, „evropejac“ ili „rusofil“, jer se njihova tačnost može provjeravati kroz druge analitičke metode. Umjesto toga, fokusiraćemo se na način na koji se u javnom diskursu koriste etikete kako bi se politički protivnici diskreditovali, posebno one izraze koje ciljane grupe doživljavaju kao uvredljive. Ovo ujedno služi kao napomena da će čitanje ovog izvještaja zahtijevati određenu otpornost na uvredljiv jezik. Budući da analiziramo retoričke obrasce u političkom diskursu, izvještaj sadrži citate koji mogu biti uvredljivi, ali ih koristimo isključivo u kritičkom kontekstu, s ciljem njihovog boljeg prepoznavanja i razumijevanja. Ovaj izvještaj sastoji se iz 3 nejednaka dijela: prvi sadrži kratku metodološku napomenu koja objašnjava logiku kojom smo se vodili u identifikaciji primjera. Drugi predstavlja 5 značajnih primjera uvrjedljivog govora u kontekstu političke polarizacije i stranog uticaja u Crnoj Gori, dok treći sadrži preporuke i napomene.

Piramida uvrede? Kratko o metodu.

Kako bi identifikovali i razumjeli polarizujuće izjave u kontekstu crnogorske politike, oslanjaćemo se na dva ključna koncepta. Prvi je ideja “piramide mržnje” koju smo prilagodili polarizujućem govoru u zadatom (crnogorskom) kontekstu, a drugi su istraživanja u oblasti sociolingvistike, konkretno teorije argumentacije (a naročito debate o “dobroj argumentaciji”), u kontekstu kojih ćemo donijeti preporuke. U analizi podataka ne polazimo od zamišljenog i nedostižnog ideala vrijednosne neutralnosti: autori ovog izvještaja imaju svoja uvjerenja o tome šta predstavlja polarizujući govor (a šta je “objektivna istina”, kako bi autori ovog govora vjerovatno ustvrdili). I pored tog ograničenja, primjeri koje ćemo iskoristiti su nedvosmisleno doprinijeli rastu političkih tenzija na etno-političkom planu, a naročito u kontekstu upotrebe “stranog faktora” i “stranaca” za svrhe političke borbe u Crnoj Gori.

Piramida mržnje je koncept koji opisuje kako se društvena netrpeljivost postepeno intenzivira, prelazeći od implicitnih predrasuda, preko govora mržnje do otvorenog nasilja⁸. Na njenom dnu nalaze se stereotipi i diskriminatorni stavovi koji često djeluju neupadljivo, ali postavljaju osnovu za ozbiljnije oblike isključivanja. Kako se netrpeljivost normalizuje u javnom diskursu, prelazi se na institucionalnu diskriminaciju, govor mržnje i, u krajnjoj instanci, na fizičko nasilje. Ovaj proces je kumulativan i može se ubrzati kroz političku retoriku i medijski diskurs koji pojačavaju osjećaj ugroženosti i antagonizma među grupama⁹. U crnogorskom kontekstu, argumenti o nacionalnoj ugroženosti dvaju najvećih nacionalnih grupa (Srba i Crnogoraca) su često argumenti u političkoj debati, sentiment koji lako preraste u otvoreni antagonizam prema drugoj nacionalnoj grupi koja navodno “ugrožava”.

U tom kontekstu, “slippery slope” (klizavi teren/nagib) u argumentaciji igra ključnu ulogu u širenju mržnje. Ova logička greška funkcioniše tako što se implicira da jedan naizgled bezazlen stav ili potez nužno vodi do ekstremnijeg

⁸ Allport, G. W. (1954). The Nature of Prejudice. Addison-Wesley.

⁹ Leets, L. (2001). Exploring the Role of Communication in Hate Speech Regulation. Human Communication Research, 27(3), 599–626

ishoda, iako ne postoje dokazi koji bi podržali takvu neizbježnu progresiju¹⁰. Kada se primijeni na politički ili društveni diskurs, ovakav način argumentacije može legitimisati radikalizaciju: npr. ako se određena grupa (npr. etnički Hrvati u Jugoslaviji 1991.) okarakterišu kao prijetnja ili "unutrašnji neprijatelj", to može stvoriti osnovu za jaču retoriku isključivanja, koja se kasnije može eskalirati u otvoreni govor mržnje i nasilne akcije, poput agresije na Dubrovnik. Drugim riječima, implicitne predrasude i sugestivni narativi mogu se nesvjesno ili namjerno transformisati u opravdanje za diskriminaciju i nasilje, stvarajući društveni ambijent u kojem ekstremni stavovi postaju prihvatljiviji.

Upravo zbog toga je važno analizirati kako implicitni argumenti oblikuju javni diskurs. Kada politički akteri koriste sugestivne formulacije umjesto direktnih optužbi, oni ne samo da izbjegavaju odgovornost već i otvaraju prostor za ekstremnija tumačenja svojih poruka. Na taj način, klizavi niz u argumentaciji doprinosi piramidi mržnje, postepeno brišući granicu između latentne netrpeljivosti i otvorene agresije. Iako u lingvističkoj teoriji "slippery slope" može biti dio dobre argumentacije, u komentaranju političkih debata a naročito u kontekstu etničke pripadnosti i pozicije "stranaca", on je gotovo uvijek u službi loše argumentacije.

Dobra argumentacija počiva na jasnoći, logičkoj dosljednosti i upotrebi relevantnih dokaza. Uvjerljiv argument ne samo da iznosi tvrdnju, već je i potkrepljuje činjenicama, anticipira protivargumente i odgovara na njih bez iskrivljavanja tuđih stavova¹¹. Ključni znakovi dobre argumentacije uključuju spremnost na racionalnu raspravu, poštovanje sagovornika i izbjegavanje logičkih grešaka (fallacies) poput lažnih dilema, klizavih nizova ili argumenta ad hominem, koji umjesto na razmjenu ideja vode ka diskreditaciji ličnosti¹². Takođe, efikasna argumentacija uzima u obzir kontekst i publiku, prilagođavajući stil i strukturu izlaganja tako da omogući razumijevanje i podstakne konstruktivnu debatu¹³. Argument nije dobar samo ako „pobjeđuje“ u raspravi, već ako doprinosi boljem

¹⁰ Walton, D. (1992). Slippery Slope Arguments. Oxford University Press.

¹¹ Toulmin, S. (1958). The Uses of Argument. Cambridge University Press.

¹² Walton, D. (1995). A Pragmatic Theory of Fallacy. University of Alabama Press.

¹³ Perelman, C., & Olbrechts-Tyteca, L. (1969). The New Rhetoric: A Treatise on Argumentation. University of Notre Dame Press.

razumijevanju problema i otvara prostor za razmjenu ideja zasnovanu na razumu i dokazima.

U nastavku izvještaja, predstavimo primjere 7 oblika “loše argumentacije” koji imaju za cilj: a) polarizaciju na nacionalnom ili etničkom ključu; b) povezivanje određene grupe sa neželjenim stranim uticajem (strani agenti, plaćenici itd.). Svaki od primjera sadržaće kratak uvod i objašnjenje, koje ćemo kasnije detaljnije adresirati u preporukama, na kraju izvještaja.

Empirijski nalazi i interpretacija

3.1 Crnogorci kao lažna nacija

U okviru tvrdokornog pro-srpskog političkog miljea, često se može čuti tvrdnja da je crnogorska nacija vještačka tvorevina. Ove tvrdnje proizlaze iz esencijalističkog shvatanja nacionalizma, prema kojem se nacionalizam posmatra kao biološka ili makar naslijeđena osobina, nepromjenjiva i otporna na bilo kakvu promjenu. Prema ovom shvatanju, srpska nacionalna pripadnost smatra se prirodnom i normalnom za stanovnike Crne Gore, dok se crnogorski nacionalizam posmatra kao kasniji izum, rezultat djelovanja političkih elita koje su, navodno, iskrivile izvorno stanje u kojem je većinsko stanovništvo bilo srpske nacionalnosti.

Neki od izraza koji se koriste u okviru ove retorike su „Dukljanin“, „Montenegrin“ i „Milogorac“. Dva su osnovna cilja ove retoričke strategije. Prvo, nastoje se delegitimizovati crnogorski nacionalni zahtjevi, posebno oni koji se odnose na jezik, kulturu i druge ključne aspekte identiteta. Ukoliko se crnogorska nacionalnost predstavi kao vještačka i nametnuta, onda se time i osporava njeno pravo na institucionalnu i društvenu afirmaciju, jer se ne doživljava kao autentična, već kao politički konstrukt bez dubokog istorijskog uporišta.

Drugi cilj ove retoričke strategije jeste predstavljanje nastanka crnogorske nacije kao rezultata spornih i autoritarnih režima, najčešće povezanih sa komunističkom vlašću ili čak sa ustaškim režimom Nezavisne Države Hrvatske. Na taj način, savremeni politički predstavnici crnogorskog nacionalizma pokušavaju se prikazati kao nasljednici tih režima, odnosno kao produžetak njihovih ideologija i praksi, čime se dodatno delegitimizuje njihov politički i društveni angažman.

Primjeri:

¹⁰ Walton, D. (1992). Slippery Slope Arguments. Oxford University Press.

¹¹ Toulmin, S. (1958). The Uses of Argument. Cambridge University Press.

¹² Walton, D. (1995). A Pragmatic Theory of Fallacy. University of Alabama Press.

¹³ Perelman, C., & Olbrechts-Tyteca, L. (1969). The New Rhetoric: A Treatise on Argumentation. University of Notre Dame Press.

Vladimir Joković: O ranijoj izjavi "da se crnogorska nacija prvi put pominje u okupiranom Cetinju 1942. godine", koju je dao prošle godine, Joković je upitao da li je u nekoj izjavi negirao crnogorsku naciju.

"To sam u mnogim dokumentima gledao, kad je Crna Gora bila samostalna u 19. vijeku, u knjigama se kaže - sve su Srbi istočno-pravoslavne vjere. Pogledajte izvode iz škola. To su dokumenta", istakao je¹⁴.

Strahinja Bulajić: "Poznato je da su pod patronatom ondašnjih komunističkih vlasti, crnogorska i ukrajinska nacija formirane u 20. vijeku. I sada kompleksi konvertitstva radikalno isplivavaju na površinu, i u Ukrajini, i u Crnoj Gori... Novocrnogorski identitet formiran je tokom prve polovine prošlog vijeka kao rezultat jednog od krucijalnih ideoloških zadataka nove komunističke vlasti ustanovljene posle Drugog svjetskog rata.... Montenegrinski identitet u narodu nije previše rasprostranjen, po mojoj procjeni ne više od deset odsto¹⁵."

Emir Kusturica: "Pošto Bog ima pametnija posla, a Dukljani u njega i ne veruju, ne preostaje im ništa drugo nego da usvoje zakon po kome prikriveni i nevidljivi ljudski organi moraju da budu u položaju mirno dok se intonira crnogorska himna. Možda je ipak najbolje da instaliraju fudbalski WOR ili atletski foto finiš, pa da budući sudski procesi dobiju pravu proveru kako ko i šta stoji dok se ori kapitalno delo Sekule Drljevića... Još ne sviće rujna zora¹⁶"

Budimir Aleksić: Aleksić objašnjava da ideologija crnogorskog separatizma nije autentično crnogorska već koncept unijata, formiran najpre u bečkim državnim kancelarijama Austrougarske monarhije, da bi njeno sedište potom bilo premešteno u Zagreb.

„Ove ideje su u vreme Drugog svetskog rata u Crnoj Gori preuzeli Savo Štedimlija i Sekula Drljević, koji su po iskazima današnjih crnogorskih ustašoidnih istoričara prvi ljudi u čijim glavama se rodila ideja da Crna Gora treba da bude nezavisna

¹⁴ SNP. (2022). Joković: Od Patrijarha Porfirija nijesam tražio podršku za ulazak u Vladu. <https://snp.co.me/2022/03/10/jokovic-od-patrijarha-porfirija-nijesam-tražio-podršku-za-ulazak-u-vladu/>

¹⁵ Borba (2019). Bulajić: Crna Gora se brani litijama – mi smo ipak sinovi naših očeva i unuci naših djedova. <https://borba.me/bulajic-crna-gora-se-brani-litijama-mi-smo-ipak-sinovi-nasih-ocева-i-unuci-nasih-djedova/>

¹⁶ Volim Podgoricu. (2023). Emir Kusturica podržao Marka Kovačevića. <https://volimpodgoricu.me/novosti/emir-kusturica-podrzao-marka-kovacevica>

država i da su Crnogorci posebna nacija. Oni su odlučili još 1919. godine da na Cetinju treba da bude pokret otpora velikosrpskoj hegemoniji, što je propalo, jer je sama cetinjska omladina branila Cetinje od plaćenika i pobunjenika finansiranih od Italije. To je istorija Cetinja koju separatisti čitav vek pokušavaju da pretvore u centar pokreta otpora velikosrpskoj hegemoniji¹⁷.”

Goran Danilović: “Kamo sreće da je današnja Crna Gora crnogorska jer bih se kao nacionalni Srbin u njoj snašao i bio ponosan onoliko koliko su i Crnogorci bili ponosni u srpskoj Crnoj Gori. Da je crnogorska bila bi naša i mi njeni. Istorijska je nesreća i posledica najamničke političke pameti što je Crna Gora danas tuđa, što je privatna država, što je postala podmorski kabal za Italiju, što je privatni posjed stotinu porodica kojima je crnogorstvo i srpstvo samo profitni dizbalans i istorijska suvišnost¹⁸.”

3.2 "Srbi su nelojalni građani države"

U okviru političke imaginacije pro-crnogorskih snaga, Srbi se često prikazuju kao grupa koja nije odana državi. Pripadnost srpskoj naciji se u tom kontekstu automatski povezuje s etiketom izdajnika ili petokolonaša. Srbi se predstavljaju kao produžena ruka Srbije koja djeluje protiv interesa Crne Gore, sa ciljem potkopavanja njenog suvereniteta ili vršenja asimilacionog pritiska nad ostalim crnogorskim stanovništvom.

Kroz takvu retoriku, zahtjevi za afirmaciju srpskog nacionalnog identiteta tumače se kao pokušaj da se oslabi ili ugrozi državnost Crne Gore. S tim u vezi je i upotreba izraza „posrbica“, koji se često koristi od strane aktera koji Srbe karakterišu na ovaj način. Ovaj izraz ima korijen u pogrdom terminu „poturica“, koji se nekada koristio za muslimane poistovjećene sa Turcima, a koji je označavao pojam izdaje, odrođenosti i saradnje sa okupatorskim silama.

¹⁷ Sputnik (2021). Tvrdava separatizma ili duhovni centar Srba: Zašto je baš na Cetinju poprište istorijskog sukoba. <https://lat.sputnikportal.rs/20210816/tvrdjava-separatizma-ili-duhovni-centar-srba-zasto-je-bas-na-cetinju-popriste-istorijskog-sukoba-1128506246.html>

¹⁸ Vijesti. (2019). Danilović: Kamo sreće da je današnja Crna Gora crnogorska. <https://www.vijesti.me/vijesti/politika/389771/danilovic-da-crna-gora-nije-bila-srpska-brdani-i-bokelji-ne-bi-ginuli-da-budu-njen-dio>

Na sličan način, „posrbica“ označava neautentičnog, lažnog Srbina, osobu koja je, navodno iz političkih ili materijalnih interesa, prihvatila srpski identitet, često uz sumnju da djeluje kao agent Srbije i radi protiv interesa Crne Gore.

Ovom retoričkom strategijom ponašanje Srba u Crnoj Gori često se povezuje sa širim zavjereničkim narativom, u kojem se država Srbija prikazuje kao glavni akter pokušaja podrivanja crnogorske suverenosti i asimilacije njenog stanovništva. Iako se može diskutovati o postojanju nacionalističkih ili asimilatorskih elemenata u određenim fazama srpske spoljne politike, problematično je što se Srbija u ovakvim narativima prikazuje kao jedinstven, nepromjenjiv entitet, država sa stalnom i dosljednom ideološkom misijom potiranja crnogorske državnosti, bez obzira na političke promjene, vlasti ili unutrašnje razlike unutar same Srbije.

Primjeri:

Draginja Vukasnović Stanković: "Najviše sam ponosna na to što je moja majka, izvorna pravoslavna Srpkinja iz Užičke Požege, ne posrbica, nego izvorna Srpkinja¹⁹."

Dragan Bursać: "A vi ste kao Porfirijev emisar, zapravo kao Vučićev namještenik zaduženi da vatru te hegemonije očuvate svim silma, pa i alogičko-paraistorijskim glupostima koje izgovarate. Najjednostavnije rečeno, ponavljam-nisu svi pravoslavni u Crnoj Gori Srbi, naprotiv, većina je Crnogoraca, a ostali su posrbice i to je njihovo pravo²⁰."

Milorad Popović: „Budući da zbog crnogorskog članstva u NATO-u ne mogu sprovesti brzu aneksiju, oni igraju jednu dvostruku politiku: prema EU se prikazuju kao prozapadni, građanski i reformski, a unutar Crne Gore sprovode brutalnu srbizaciju. Danas su nacionalni Crnogorci građani drugog reda. I to s Crnom Gorom kroz razne forme, propagandne, političke i diplomatske.

¹⁹ Volim Podgoricu. (2021). Vukasnović-Stanković: Moja majka je izvorna pravoslavna Srpkinja a ne posrbica. <https://volimpodgoricu.me/novosti/drustvo/vuksanovic-stankovic-moja-majka-je-izvorna-pravoslavna-srpkinja-a-ne-posrbica>

²⁰ Antena M. (2021). Bursać: Episkop desantni Joanikije Crnogorce sveo na manjinu u Crnoj Gori. <https://www.antenam.net/stav/215740-bursac-episkop-desantni-joanikije-crnogorce-sveo-na-manjinu-u-crnoj-gori>

To rade više od 180 godina, od Načertanija. I to rade vrlo temeljno što pokazuje činjenica da je danas, u odnosu na popis stanovništva 1981. nominalno duplo manje nacionalnih Crnogoraca²¹.“

Ivan Vuković: Navršilo se 180 godina otkako je Ilija Garašanin, tadašnji ministar unutrašnjih poslova, kasniji predsjednik Vlade Srbije i jedan od najuticajnijih srpskih državnika 19. vijeka, napisao „Načertanije“ – program stvaranja velike srpske države koja je trebalo da obuhvati i Crnu Goru. Od tada do danas, s izuzetkom generacije srpskih liberala, koju su predvodili Marko Nikezić i Latinka Perović, te kratkotrajnih mandata Ivana Stambolića i premijera Đinđića, političke elite Srbije, manje ili više otvoreno, slijede Garašaninovu viziju²².

3.3 Hrvatska manjina i hrvatska država kao nasljednici NDH

Hrvatski narod i njena Vlada dugo vremena nijesu bili u fokusu crnogorske javnosti. Međutim, nakon usvajanja “Rezolucije o genocidu u logorima Jasenovac, Dachau i Mauthausen”, kao i uslijed dodatnih zatezanja u odnosima između Crne Gore i Hrvatske, sve češće se javlja štetan i polarizujući javni govor koji se tiče Hrvatske ali i Hrvata/ica.

U tom kontekstu, sve je vidljivije, kako otvoreno, tako i prikriveno, poistovjećivanje, odnosno pravljenje paralela između savremene hrvatske Vlade i nekadašnjeg fašističkog režima NDH. Ovakva retorika sugerise da su današnji politički potezi Hrvatske vođeni istom ideologijom, čime se neslaganje s hrvatskom Vladom ili hrvatskom manjinom u Crnoj Gori ne predstavlja kao pitanje političkog stava, već kao čin otpora prema fašističkom projektu. Tako predstavljene, političke nesuglasice se ne doživljavaju kao legitiman dio demokratske ili međunarodne politike, već su viđene kao nastavak ili prikriveni izraz istorijskog ustaštva. U takvom kontekstu, postizanje dogovora postaje suštinski nemoguće.

²¹ ETV. (2025). Popović: Plan je uništenje Crnogorske nacije. <https://etv.me/politika/popovic-plan-je-unistenje-crnogorske-nacije>

²² Standard. (2024). Vuković: Ako su Milatović i Abazović govorili ono što misle, teško zamisliti drugačiji scenario od formiranja podgoričke vlasti koju će činiti opozicioni subjekti. <https://www.standard.co.me/politika/vukovic-ako-su-milatovic-i-abazovic-govorili-ono-sto-misle-tesko-zamisliti-drugaciji-scenario-od-formiranja-podgoricke-vlasti-koju-ce-ciniti-opozicioni-subjekti>

Primjeri:

Milan Knežević: Zašto u Hrvatskoj ne organizovaše protest zbog ubistva deteta u osnovnoj školi? Nego, podržavaju studente u Srbiji, a onda uveče pođu da slušaju Tompsona, gde on po hiljaditi put kaže da će nas stići njegova ruka, peva ustaške pesme, i onda oni koji krvavih ruku preko dana podržavaju studente u Srbiji, okrvave kroz pesmu ruke nad Srbima²³.

Milan Knežević: Tonino, Tonino, nit voda, nit vino, a moglo je sve ispasti fino da si više Picula, a manje Tonino, šta činiti sa pojavom tom, čitav život (ne)spreman za dom, ali sad mu spremni i glava i brada kao onda đed mu ispred Staljingrada, ipak ja razumijem pavelićku krizu, Beograd daleko, a Blajburg preblizu, nikad se ugrijat od vatre što tinja, drž' se Toni legendo Maloga Lošinja²⁴.

Marko Kovačević: Imali smo mnogo zastupnika zvanične Hrvatske u raspravi o ovoj Rezoluciji. Jedini relevantan zastupnik bio je gospodin Vuksanović koji je predstavnik hrvatske manjine u Skupštini Crne Gore. Zanimljivo je da je on prvi najavio da će podržati ovu Rezoluciju i to zvanično u plenumu saopštio Andriji Mandiću govoreći da će tako pokazati civilizacijsku razliku u odnosu na Srbe koji nisu htjeli da podrže neke druge rezolucije. Juče smo vidjeli da je promjenio taj početni stav. Njemu su se pridružili i predstavnici DPS i sličnih stranaka, uplašeni da će se pokvariti odnosi sa Hrvatskom. Svi oni su saopštili kako zvanična Hrvatska ima jasan odnos prema tom pitanju i kako i ona sama ima kulturu sjećanja na Jasenovac. Svi oni su takođe saopštavali kako i oni smatraju da je u Jasenovcu bio genocid. Ako je već tako zašto im je smetalo da u ime Crne Gore i oni podrže ovu Rezoluciju kao što su koji dan ranije podržali IBAR zakone bez obzira na predlagača. Odgovor je jasan, neki nisu raskrstili sa svojom zločinačkom prošlošću a neki drugi sa svojom antisrpskom politikom. Crna Gora je juče konačno počela proces ukidanja antisrpske politike i on je nezaustavljiv²⁵.

²³ Kurir. (2025). MILAN KNEŽEVIĆ: Hrvati danju podržavaju student a noću slušaju Tompsona. https://www.kurir.rs/region/crna-gora/9577549/MILAN-KNEZEVIC-Hrvati-danju-podrzavaju-studente-a-nocu-slusaju-Tompsona-VIDEO?utm_source=kurir&utm_medium=mostread_sidebar_widget&utm_campaign=adria_internal

²⁴ Alo. (2025). "ŠTA ČINITI SA POJAVOM TOM" Milan Knežević napisao pesmu o Toninu Piculi - Beograd daleko, a Blajburg preblizu. <https://www.alo.rs/vesti/svet/982385/sta-ciniti-sa-pojavom-tom-milan-knezevic-napisao-pesmu-o-toninu-piculi-beograd-daleko-a-blajburg-preblizu/vest>

Jovan Vučurović: “Ne odgovara im nijedan grad u Crnoj Gori gdje su Srbi većina i gdje je srpski većinski jezik. Ne znam što tim ljubiteljima NDH-a odgovara sem možda jedan grad u Crnoj Gori, a ni on im ne odgovara jer imamo simbol toga grada kao logo Skupštine. Njima samo odgovara ona Crna Gora iz koje su htjeli da istjeraju srpski narod ali želja će ih biti i tada a i sada²⁶”

Borba.me naslov: Čuvaj se Druge Familije i kada darove donose: Hibridna akcija Vijesti, Hrvatske i opozicije protiv parlamentarne većine? “Kako je i za očekivati od zvanične Hrvatske, koja je Ustavom napravila diskontinuitet sa zloglasnom nacističkom tvorevinom Nezavisnom Državom Hrvatskom, nastavio je svoju brutalnu kampanju protiv Crne Gore i njenih evropskih integracija „zabadajući“ prst u oko svom komšiji a sve jer i dalje nose žal zbog toga što je Crna Gora prva država u svijetu koja je usvojila Rezoluciju o genocidu u sistemu logora Jasenovac, Dahau i Mathauzen²⁷.”

3.4 Bošnjaci i vjerski ekstremizam

Još od terorističkih napada i kasnijih ratnih dešavanja u Iraku i Siriji, pažnja balkanskog političkog diskursa sve više je usmjerena ka fenomenu islamskog religijskog ekstremizma. Vremenom, ova zabrinutost je prerasla u revizionistički narativ u kojem se rat u Bosni retroaktivno tumači kao sukob sa islamskim džihadizmom i predstavlja kao preteča zapadnih vojnih intervencija na Bliskom Istoku. U tom okviru, muslimanski i bošnjački politički akteri, često se percipiraju kroz sumnjičavu prizmu potencijalnog vjerskog fanatizma, gdje se njihovi potezi tumače kao pokušaji islamizacije društva, ugrožavanja sekularnih vrijednosti i podrivanja građanskog poretka.

²⁶ Borba. (2024). (INTERVJU) Marko Kovačević za BORBU: Jasenovac je odgovor na pitanje ko smo mi Srbi, pred srbosjekom su bili isti i komunisti i komandant JVUO. <https://borba.me/intervju-marko-kovacevic-za-borbu-jasenovac-je-odgovor-na-pitanje-ko-smo-mi-srbi-pred-srbosjekom-su-bili-isti-i-komunisti-i-komandant-jvu0/> ²⁶ Borba. (2025). Vučurović: Ljubiteljima NDHije ne odgovara ni simbol Cetinja kao logo Skupštine već samo ona Crna Gora iz koje bi htjeli da istjeraju srpski narod. <https://borba.me/vucurovic-ljubiteljima-ndh-zije-ne-odgovara-ni-simbol-cetinja-kao-logo-skupstine-vec-samo-ona-crna-gora-iz-koje-su-htjeli-da-istjeraju-srpski-narod/>

²⁷ Borba. (2024). Čuvaj se druge familije i kada darove donose: hibridna akcija Vijesti, Hrvatske i opozicije protiv parlamentarne većine. <https://borba.me/cuvaj-se-druge-familije-i-kada-darove-donose-hibridna-akcija-vijesti-hrvatske-i-opozicije-protiv-parlamentarne-vecine/>

Ovakav tip diskursa dodatno je ojačao u crnogorskom medijskom prostoru nakon što je pokrenuta potraga za Alijom Balijagićem, osumnjičenim za ubistvo brata i sestre, Jovana i Milanke Madžgalj, u selu Sokolac kod Bijelog Polja. Predsjednik Srbije komentarisao je slučaj navodeći da je Balijagić postao vjerski fanatik, sugerišući da je to bio motiv za zločin. Međutim, ovaj narativ nije ostao ograničen samo na uvoz iz Srbije, i neki domaći mediji su isticali mogućnost religijske motivacije i radikalizma, povezujući slučaj sa političkim zahtjevima Bošnjaka. Istovremeno, pojedini crnogorski političari su aludirali na slične zaključke, pozivajući na detaljnu istragu kako bi se otkrili "pravi" motivi. Važno je istaći da je teza o povezanosti bošnjačkog političkog djelovanja sa rastućim vjerskim fanatizmom prisutna u javnom prostoru i nezavisno od konkretnog slučaja, te se može se reći da je ona u navedenim slučajevima bila samo više istaknuta.

Primjer:

IN4s tekst: "Grupa građana iz Bijelog Polja koja sa kojom je razgovarala ekipa novinara IN4S-a, tvrdi da je u poslednjih godinu dana na području sjevera Crne Gore, a prvenstveno na području pomenute opštine, prisutno intenzivno djelovanje pojedinaca bošnjačkog i muslimanskog naroda potpomognuto određenim političkim centrima moći na unošenju nemira i narušavanju multietničkog i multikonfesionalnog sklada na ovom području. S tim u vezi, a kao jedan od reprezentativnih primjera ovog djelovanja, navodi ova grupa građana, ističu se brojne inicijative naznačene vjerske konfesije u kojoj teže za obnovu vjerskih objekata iz prošlosti (džamije u mjestu Radulići u kojem je nastanjen isključivo pravoslavni narod, izgradnja Hadžidanušine džamije u centru grada) kao i podizanje spomen obilježja u mjestu Tomaševo (Nekadašnji Šahovići)²⁸"

Milan Knežević: Onda, kad se vratimo unazad, postavlja se pitanje je li država zakazala u preventivnom djelovanju. Radi se o višestrukom povratniku. Moje informacije govore da je bio u Spužu u C bloku, najgorem bloku. Takođe, bio je aktivan i u vrijeme građanskog rata u SFRJ²⁹.

²⁸ IN4S. (2024). Uprava Policije u raljama mafije: Bijelo Polje primjer sunovrata službi bezbjednosti. t <https://www.in4s.net/uprava-policije-u-raljama-mafije-1-bijelo-polje-primjer-sunovrata-sluzbi-bezbjednosti/>

²⁹ IN4s. (2025). Knežević: Zašto se u Crnoj Gori toleriše lingvistički aparthejd? <https://www.in4s.net/knezevic-zasto-se-u-crnoj-gori-tolerise-lingvisticiki-aparhejd/>

Andrija Mandić: "Imperativ je da država što hitnije procesuiru ubicu i da Balijagić odgovara za zločine koje je počinio, posebno kada se uzme u obzir i njegova monstruoza prošlost. Izuzetno je važna činjenica da je Balijagić uhvaćen živ i da ćemo imati mogućnost da čujemo koji su to motivi njegovog zločina³⁰".

Dževad Galijašević na internet stranici redakcije IN4S:

"Muškarci sa dugim bradama, specifično obučeni, i žene sa burkama, feredžama i hidžabima slika su zaostalog islamskog društva, karakterističnog za devetnaesti vijek Bliskog istoka. Sarajevo podseća na Kabul nakon što su u njega pravo iz srednjeg vijeka, ušetali Talibani, najprimitivniji muslimani koje su SAD pikirale za svoje saradnike³¹."

3.5 Albanci kao geopolitička prijetnja

Još od rata na Kosovu, u crnogorskom političkom prostoru prisutan je narativ koji albansku manjinu prikazuje kao petu kolonu, grupu koja aktivno podriva suverenitet i stabilnost Crne Gore. Prema ovom narativu, Albanci širom Balkana navodno djeluju u skladu sa jedinstvenim, dugoročnim planom stvaranja "Velike Albanije", odnosno teritorijalnog širenja države Albanije. Albanska zajednica se u tom kontekstu predstavlja kao monolitna cjelina, potpuno usklađena sa politikama albanske vlade i fokusirana isključivo na ostvarenje tog cilja.

Ovakva retorika omogućava političkim akterima koji je koriste da postignu više stvari: prvo, da delegitimišu svaki politički ili kulturni zahtjev albanske zajednice prikazujući ga kao dio šireg plana destabilizacije; i drugo, da različite i nepovezane političke inicijative, poput NATO integracija ili ekonomskih projekata, interpretiraju kroz prizmu albanskog iredentizma, čime se te inicijative dodatno kompromituju u javnosti.

³⁰ CDM. (2025). Mandić čestitao Vučiću zbog hapšenja Balijagića. <https://www.cdm.me/politika/mandic-cestitao-vucicu-zbog-hapsenja-balijagica/>

³¹ IN4S. (2021). Pisma iz tamnog vilajeta: savršeni apsurd. <https://www.in4s.net/pisma-iz-tamnog-vilajeta-savrseni-apsurd/>

Iako je ovaj narativ možda najizraženiji u okviru pro-srpske političke agende, njime su se u slučaju ekonomske inicijative “Otvoreni Balkan” služili i pro-crnogorski akteri. Inicijativu, koju su pokrenule Srbija, Sjeverna Makedonija i Albanija, tumačili su kao prijetnju crnogorskoj suverenosti i kao realizaciju projekta Velike Albanije. To ukazuje na široku rasprostranjenost ove retorike, ali i na činjenicu da politički diskurs često zavisi od trenutnog političkog pozicioniranja, i da je izuzetno fleksibilan.

Primjeri:

Marko Kovačević: “Albanci od ove vlasti samo traže da slobodno nastave kontinuitet antipravoroslavskog, antisrpskog djelovanja u Crnoj Gori na račun njihovog širenja, kako teritorijalnog, tako i svakog drugog, na ovim prostorima. To smo imali priliku da vidimo na Kosovu i Metohiji, Albanaca koji su pokušali separaciju³².”

Marko Milačić: “Nije im beznačajna ova teritorija. Kada se ovoj ideji doda izgradnja ovakve kasarne i želja da se u obližnjim Beranama na aerodromu oformi vojna baza NATO i kad imamo u vidu da je ovo maltene pogranični pojas sa Albanijom, onda je više nego jasno da NATO planira ovdje da postavi temelje nečemu što je 'Velika Albanija'³³.”

Vladislav Dajković: “Isti oni koji nas napadaju da stvaramo “srpski svijet” time što pričamo istim jezikom i dijelimo krv predaka, ćute na činjenicu da nam se albanski svijet, ili preciznije, Velika Albanija stvorila pred očima. Otuda imate Premijera Albanaca na čelu lažne države Kosovo. Premijera Albanaca u Albaniji. Albanaca u vrhu makedonske vlasti i Albanaca na čelu Crne Gore³⁴.”

Draginja Vuksanović Stanković: „Poručila bih onima koji se zdušno zalažu za Otvoreni Balkan da se ne zalijeću previše. To je vrsta međunarodnih ugovora što bi podrazumijevalo rješavanje prethodnog pitanja, a to je da Aleksandar Vučić mora priznati Kosovo. Kao i Milorad Dodik.

³² IN4S. (2019). Kovačević: Milo dao Albancima vjetar u leđa za antipravoroslavje. CDM. (2025). Mandić čestitao Vučiću zbog hapšenja Balijagića. <https://www.cdm.me/politika/mandic-cestitao-vucicu-zbog-hapsenja-balijagica/>

³³ Raskrinkavanje. (2019). Gradi li NATO Vojne baze u Crnoj Gori? IN4S. (2021). Pisma iz tamnog vilajeta: savršeni apsurd. Available at <https://www.in4s.net/pisma-iz-tamnog-vilajeta-savrseni-apsurd/>

³⁴ Crna Gora Vijesti. (2022). Dajković: Velika Albanija nam se stvorila pred očima ali nam ne mogu ništa. <https://crnogoravijestiblog.wordpress.com/2022/05/27/dajkovic-velika-albanija-nam-se-stvorila-pred-ocima-ali-ne-mogu-nam-nista/>

Draginja Vuksanović Stanković: „Poručila bih onima koji se zdušno zalažu za Otvoreni Balkan da se ne zalijeću previše. To je vrsta međunarodnih ugovora što bi podrazumijevalo rješavanje prethodnog pitanja, a to je da Aleksandar Vučić mora priznati Kosovo. Kao i Milorad Dodik. Tako da je to pitanje vrlo opasno i za drugi blok koji ga toliko zdušno podržava. Pišući agendu Velike Srbije, istovremeno se piše i agenda Velike Albanije. Da li je to prihvatljivo za Srbe u Srbiji i Crnoj Gori? Ja mislim da nije³⁵“.

Milo Đukanović: On je ocijenio da je autorima ideje Otvorenog Balkana cilj nestanak Bosne i Hercegovine, Crne Gore, Kosova i Sjeverne Makedonije i dodao da bi se to sigurno završilo “ratom i još ponekim genocidom³⁶”.

3.6 NVO kao faktor stranog uticaja

U crnogorskom javnom diskursu često je prisutna ideja da nevladine organizacije predstavljaju produženu ruku stranog uticaja, čiji je cilj da oslabe suverenitet države. Pošto se NVO sektor u velikoj mjeri finansira kroz međunarodne donacije, širi se narativ da te organizacije ne potiču iz naroda, nijesu organske i ne djeluju u skladu sa njegovim interesima, već funkcionišu kao najamnici koji sprovode agendu stranih ambasada.

Ovakva retorika ne cilja samo pojedine organizacije, već i šire ideje koje one zastupaju, poput ljudskih prava, multikulturalizma, ili zaštite LGBTQ+ populacije, koje se u tom okviru predstavljaju kao tuđe, nametnute vrijednosti koje su u suprotnosti s navodnim narodnim identitetom. Sa ovim narativom često je povezano i uvjerenje o prikrivenom i zlonamjernom uticaju zapadnih ambasada, koje se prikazuju kao akteri koji iz sjenke pokušavaju da oblikuju crnogorsku političku scenu.

³⁵ CDM (2022). Vuksanović – Stanković: Crna Gora više nema vremena za gubljenje. <https://www.cdm.me/politika/vuksanovic-stankovic-crna-gora-vise-nema-vremena-za-gubljenje/>

³⁶ IN4S. (2021). Pisma iz tamnog vilajeta: savršeni apsurd. <https://www.in4s.net/pisma-iz-tamnog-vilajeta-savrseni-apsurd/>

Primjeri:

Članak Borba.me: "Dejstvo ove uredbe odmah su na svojoj koži osjetile pojedine NVO organizacije u Srbiji koje su godinama bile na platnom spisku raznoraznih američkih međunarodnih organizacija. Danas su iste obaviještene o privremenom prekidu svih aktivnosti koje se ranije dogovorene sa američkim sponzorima. Sličnu sudbinu zasigurno neće izbjeći i NVO organizacije koje su u Crnoj Gori služile isključivo interesima vašiingtonske „duboke države“. Biće interesantno u narednom periodu posmatrati ponašanje brojnih NVO aktivista koji su se zahvaljujući donacijama iz SAD prilično obogatili dok su crnogorskoj široj javnosti približavali pojmove demokratije, građanizma, sekularizma, multikulturalizma, evroatlantizma..."³⁷

Jovan Vučurović: "Prethodnih godina imamo djelovanje dijela NVO sektora koji djeluju kao političke i parapolitičke organizacije koji za račun određenih interesnih grupa ne saopštavaju svoje stavove, kako govore programi i statuti tih NVO, već saopštavaju političke stavove...Crnu Goru i njenu političku stvarnost da kontrolišu neke parapolitičke organizacije nije normalno. Eto, pozivam te NVO da prijave svoju listu pa da provjere koliko su značajni u javnosti. Moja kritika kao bivšeg novinara ide i medijima jer upornim insistiranjima da se ti ljudi konstantno dovode da izigravaju analitičare nije dobro i ne doprinosi stvaranju demokratske atmosfere u Crnoj Gori"³⁸.

Milo Đukanović: "Dio medija i NVO sektora beskrupulozno se bore za vlast. Samo glume medije i nvo sektor, a sve da bi mogli biti borci za inostrane donacije. Što se mene tiče ja nemam problem da to jasno kvalifikujem i to ne prvi put"³⁹.

Jakov Milatović: "Imamo naše državne institucije, nisu nam valjda više potrebne strane ambasade da se prave određeni dogovori, koliko god da te strane ambasade, uključujući u ovom slučaju i evropsku, bile dobronamjerne. Imamo

³⁷ Borba. (2025). Došla maca i na NVO vratanica: Crnoj Gori očito neće trebati Zakon o stranom uticaju, biće dovoljno što se u Vašingtonu zavrnila slavina. <https://borba.me/dosla-maca-i-na-nvo-vratanca-crnoj-gori-ocito-nece-trebati-zakon-o-stranom-uticaju-bice-dovoljno-sto-se-u-vasingtonu-zavrnila-slavina/>

³⁸ Pogled. (2024). Vučurović: Neke NVO deluju kao parapolitičke organizacije, jedina meta im je Nova srpska demokratija. <https://pogled.me/vucurovic-neke-nvo-deluju-kao-parapoliticke-organizacije-jedina-meta-im-je-nova-srpska-demokratija/>

³⁹ PCNEN. (2018). Đukanović vidi fašizam u dijelu medija i nvo sektora, MANS upozorava na najavu otvorene diktature. <https://www.pcnen.com/porta/2018/04/12/dukanovic-vidi-fasizam-u-dijelu-medija-i-nvo-sektora-mans-upozorava-na-najavu-otvorene-diktature/>

institucije koje biraju građani, mene su izabrali građani, poslanike su birali građani, dajte da naša pitanja rješavamo u našim institucijama. Nemojte da to radimo u okviru nekih ambasada u kasnim večernjim časovima⁴⁰

3.7 Nativizam i demografski strah

U crnogorskom javnom diskursu sve češće se pojavljuje narativ koji migrante i strane državljane prikazuje kao prijetnju „autentičnom“ stanovništvu. Ovaj diskurs često polazi od ideje da se struktura stanovništva nepovratno mijenja, a da je domorodačko stanovništvo na gubitku, kako brojčano, tako i kulturno-identitetski.

Ovakvi narativi polaze od pretpostavke da crnogorsko stanovništvo posjeduje "ispravne" i razvijene vrijednosti, dok se vrijednosti stranaca često prikazuju kao nazadne i problematične. U tom okviru, poziva se na intervenciju države kako bi se zaštitila od navodnog demografskog disbalansa koji nastaje uslijed porasta broja stranaca u društvu. Za posljedicu, ovakvi stavovi dodatno normalizuju ksenofobiju i otežavaju proces integracije stranog stanovništva u crnogorsko društvo.

Primjeri:

Filip Adžić: “Radi se o zemljama koje, na neki način, jesu malo problematične, kada je u pitanju dolazak radne snage, to su zemlje kao što je Indija, Bangladeš, Nepal idruga. Odakle, zaista, radna snaga, u nekom momentu, može zloupotrijebiti svoj boravak u Crnoj Gori, ostati u Crnoj Gori nelegalno, što bi izazvalo značajne probleme za našu zemlju, s obzirom na to da bi, poslije nekog vremena, stekli uslov za spajanje porodice, što ni u nekom momentu moglo da poremeti demografsku sliku, naročito na primorju⁴¹”

⁴⁰ Vijesti. (2025). Milatović: Imamo naše institucije, nisu nam valjda više potrebne strane ambasade da se prave dogovori. <https://www.vijesti.me/vijesti/politika/750122/milatovic-imamo-nase-institucije-nisu-nam-valjda-vise-potrebne-strane-ambasade-da-se-prave-dogovori>

⁴¹ Aktuelno. (2023). Nezadovoljan turista ove godine – dva manje naredne. <https://www.aktuelno.me/clanak/nezadovoljan-turista-ove-godine-dva-manje-naredne>

Andrija Nikolić: "Međutim, kad se u ukupno stanovništvo uračunaju i stranci i državljani, registrujemo da raste broj stranaca, a opada broj domicilnog stanovništva, i to je jedna od ključnih poruka popisa, jer vidimo da nam se društvo smanjuje. Druga važna informacija je da je u odnosu na prošli popis koji je sproveden 2011. došlo do pogoršanja demografske slike Crne Gore i u pogledu starosne strukture stanovništva⁴²."

Centar za istraživačko novinarstvo naslov: "Struktura stanovništva se drastično mijenja – sve više stranaca, a sve manje domicilnih: Šta je Crna Gora preduzela da zaštiti svoje građane⁴³".

Božena Jelušić: "Crna Gora je demografski mali i ranjiv sistem, koji se mora štititi od nekontrolisanog davanja prava glasa ljudima koji često dolaze iz sredina sa vrijednostima koje ne korespondiraju ni sa unutrašnjim ni sa spoljnopoličkim opredjeljenjima Crne Gore⁴⁴."

⁴² ETV. (2024). Nikolić: Predlažemo produženje roditeljskog odsustva. <https://etv.me/politika/nikolic-predlazemo-produzenje-roditeljskog-odsustva-za-drugo-dijete-da-bude-18-mjeseci-za-trece-i-svako-naredno-dvije-godine>

⁴³ CIN CG. (2024). Struktura stanovništva značajno promijenjena: sve više stranaca a sve manje naših – šta je Crna Gora uradila da zaštiti svoje stanovništvo? <https://www.cin-cg.me/struktura-stanovnistva-znacajno-promijenjena-sve-vise-stranaca-a-sve-manje-nasih-sta-je-crna-gora-uradila-da-zastiti-svoje-stanovnistvo/>

⁴⁴ Vijesti. (2021). Jelušić: ozbiljan problem slaba zastupljenost manjinskih naroda. <https://www.vijesti.me/vijesti/politika/523071/jelusic-ozbiljan-problem-slaba-zastupljenost-manjinskih-naroda>

PREPORUKE

U analiziranim primjerima javnog diskursa u Crnoj Gori, jasno je uočljivo da se govor mržnje i politička polarizacija ne odvijaju isključivo kroz direktne uvrede ili prijetnje, već često kroz sofisticiranije oblike retoričke manipulacije. To uključuje delegitimizaciju nacionalnog identiteta, insinuacije o stranoj lojalnosti i isključivanje iz legitimnog političkog okvira. Takve poruke ne moraju uvijek imati otvoreno uvredljiv karakter, ali njihova učestalost i sistematičnost stvaraju atmosferu u kojoj se drugačiji identiteti doživljavaju kao prijetnja, a dijalog zamjenjuje demonizacija.

Drugi ključni nalaz odnosi se na to kako politički akteri i javne ličnosti koriste diskurzivne strategije poput "klizavog niza" i manipulacije istorijskim narativima kako bi stvorili emocionalnu distancu između "nas" i "njih". Tvrdnje da je crnogorski identitet vještačka tvorevina, da je proizvod komunističke ideologije ili čak strani politički projekat, služe da se nacionalni identitet Crnogoraca predstavi kao neautentičan i privremen. Time se ne samo podstiče nepovjerenje u institucije koje taj identitet afirmišu, već se otvara prostor za radikalniju retoriku koja u ekstremnim slučajevima može legitimisati i fizičko nasilje.

Treći nalaz ukazuje na dvostruke standarde u političkoj komunikaciji. Akteri koji insistiraju na poštovanju i ravnopravnosti u sopstvenom narativu, nerijetko koriste uvredljive ili ponižavajuće etikete prema ideološkim oponentima. To dodatno urušava standarde dobre argumentacije i doprinosi normalizaciji polarizujućeg govora. Kada politički diskurs postane prostor gdje su retoričke podvale i insinuacije uobičajene, prostor za racionalnu debatu se sužava, a demokratski procesi postaju ranjivi na manipulaciju, kako iznutra tako i spolja.

1. Uvođenje normi “dobre argumentacije” u politički diskurs

1.1 Razviti i promovisati Kodeks dobre političke komunikacije koji će sadržati principe jasnoće, uvažavanja sagovornika, izbjegavanja logičkih grešaka i etiketiranja. U idealnom slučaju, ovaj Kodeks bi podržali svi poslanici ali i predstavnici svih političkih partija (uključujući i vanparlamentarne snage). Ovakav kodeks bi se mogao donijeti u Parlamentu ali i na drugim nivoima političke komunikacije (lokalnom, koalicionom i drugim nivoima, poput platformi za postizborno pregovaranje)

1.2 Redovno objavljivati izvještaje o argumentacionoj kulturi u političkom diskursu, kroz saradnju sa akademskom zajednicom. Ovaj zadatak bi mogle preuzeti organizacije civilnog društva, kao i ostali relevantni akteri koji se bave monitoringom političke komunikacije (naučne institucije itd.). Suština izvještaja o argumentacionoj kulturi je ukazivanje na argumentacionu nedosljednost aktera u javnom diskursu, sa naročitim fokusom na predizborne kampanje (npr.

2. Ograničavanje retorike koja delegitimizuje identitete

2.1 Izmijeniti zakonske okvire o govoru mržnje kako bi obuhvatili i implicitne oblike nacionalne ili etničke diskriminacije. Crnogorski Krivični zakonik trenutno prepoznaje govor mržnje uglavnom kroz član 370 (izazivanje mržnje i netrpeljivosti). Međutim, zakon ne pokriva dovoljno implicitne i diskurzivne oblike nacionalne i etničke diskriminacije, kao što su uvijene aluzije, stereotipizacija i simbolička isključivanja. Preporuka je da se zakon dopuni definicijama koje uključuju indirektnu diskriminaciju i „soft hate speech“, uz jasne zaštitne mehanizme za slobodu izražavanja kroz tzv. balansirani test proporcionalnosti, kako se sloboda govora kao pandan govoru mržnje ne bi dodatno ugrožavala. Važno je usvojiti pristup koji omogućava razmatranje konteksta i namjere u svakom pojedinačnom slučaju, što je ključno za prepoznavanje suptilnih oblika govora mržnje

2.2. Uvesti obavezu javne revizije spornih izjava javnih funkcionera. Formirati nezavisno tijelo kako bi vršilo ocjenu spornog javnog govora nosilaca vlasti, u saradnji s civilnim sektorom i medijskim regulatorima (npr. Agencijom za elektronske medije – AEM). Mehanizam bi mogao uključivati javne izvještaje, upozorenja i preporuke.

2.3. U okviru medijskog izvještavanja uvesti obaveznu kontekstualizaciju polarizujućih izjava. Kroz Fond za medijski pluralizam, podsticati rad onih medijskih kuća koje balansirano ukazuju na primjere loše argumentacije i nedosljednosti u političkoj komunikaciji.

3. Obrazovna intervencija: medijska i argumentaciona pismenost

3.1. Uvođenje predmeta u škole: Ministarstvo prosvjete treba da, kroz reformu kurikuluma, integriše osnove logike, argumentacije i medijske pismenosti u osnovno i srednje obrazovanje, kao transverzalne kompetencije.

3.2. Kampanje za širu javnost: NVO sektor, uz podršku države i međunarodnih partnera (npr. UNDP, EU Delegacija), može organizovati edukativne kampanje o prepoznavanju manipulacija, naročito u predizbornim i kriznim periodima.

3.3. Učešće akademske zajednice: Univerziteti bi trebalo da budu uključeni u izradu metodologija, istraživanja i evaluacija javnog govora, kroz interdisciplinarne projekte.

4. Otvaranje prostora za konstruktivni dijalog

4.1. Forumi za dijalog: Formirati stalna ili ad hoc tijela za međustranački dijalog pri Skupštini ili lokalnim samoupravama, uz facilitaciju nezavisnih moderatora (npr. iz akademske zajednice ili međunarodnih misija).

4.2. Uvesti obavezu tematskih političkih debata u predizbornim periodima.

4.3. Institucionalno podržavati projekte i platforme koje omogućavaju dijalog i razmjenu različitih stavova.

5. Sistem ranog upozorenja na retoričku radikalizaciju

5.1. **Opservatorija za javni govor:** Osnovati interdisciplinarnu Opservatoriju pri nekoj od akademskih institucija (npr. Univerzitet Crne Gore) ili međunarodnih organizacija (UNDP) u saradnji s NVO i medijima, sa zadatkom da redovno prati javni diskurs, izdaje tematske analize i preporuke.

5.2. **Indeks polarizacije:** Na osnovu kvantitativnih i kvalitativnih pokazatelja (učestalost negativnog framinga, demonizacije, eskalatornog jezika itd.), Indeks bi se mogao objavljivati tromjesečno, uz jasno obrazloženje metodologije.

5.3. **Uloga stručne zajednice:** Angažovati politologe, lingviste, sociologe i psihologe kako bi doprinosili javnoj raspravi i preporukama, uz uvođenje mehanizama za integraciju njihovih nalaza u regulatorne i obrazovne politike.